

Harry Sidebottom, *Zij die gaan sterven. De gladiatoren van Rome*. Uitgeverij Balans, Amsterdam 2025. 447 blz. 29,95 €.

Gladiatoren fascineren een breed publiek. In fictiewerken (historische romans, Hollywoodfilms en TV-reeksen) die zich afspelen in de Romeinse tijd ontbreken ze zelden en vaak staan ze zelfs centraal in het verhaal. Een boek gewijd aan dit onderwerp is dan ook bijzonder welkom. Maar vooreerst dient opgemerkt dat titel en ondertitel van het boek misleidend zijn in die zin dat het boek veel meer biedt dan de titel laat vermoeden. Men vindt er niet alleen alle informatie in verband met gladiatoren en gladiatorengevechten maar, zoals de auteur in de inleiding al aankondigt, verdiept hij zich evenzeer *‘in de belevingswereld en mentaliteit van de oude Romeinen die ten grondslag lagen aan hun ideeën over vrijheid en slavernij, dieet en figuur, privacy en gokken, seks en begeerte, slapen en dromen, wanhoop en zelfmoord, muziek en parfum, mensen en goden, status en eer, dieren en natuur, misdaad en straf, heidenen en christenen, Grieken en Romeinen, beschaving en barbarij, moed en lafheid, deugd en ondeugd, filosofie en pijn, het keizerrijk en het verleden, de keizer en zijn onderdanen, wonden en geneesmiddelen, hoop en astrologie en de dood en het hiernamaals’*. Kortom, omzeggens alle aspecten van het dagelijks leven van de Romeinen.

Harry Sidebottom die Klassieke geschiedenis doceert in Oxford, is een gevestigde naam in de Angelsaksische wereld van boeken over de Romeinse wereld. Hij heeft al tientallen boeken op zijn naam staan. Daartoe behoren zowel erudiete studies bestemd voor vakhistorici en vulgarisatiewerken die zich tot een breder publiek van historisch geïnteresseerden richten als historische romans die zich in de Romeinse tijd afspelen. Alleen al het succes dat hij met zijn fictiewerken oogst vormt een aanwijzing dat hij over een vlotte pen beschikt waarmee hij een ruim lezerspubliek weet te boeien.

Deze eigenschap is ook in dit nieuwe boek, naar mijn weten het eerste van hem dat in het Nederlands wordt vertaald, terug te vinden. Het is een boek dat van de eerste tot de laatste bladzijde de lezer boeit. Maar dit gebeurt nergens ten koste van de wetenschappelijke accuratesse. De auteur bewijst voortdurend dat hij grondig vertrouwd is zowel met de bronnen als met de wetenschappelijke literatuur over het onderwerp m.b.t. de aangesneden onderwerpen en thema's. Alleen al het omvangrijke eindnotenapparaat dat een zestigtal bladzijden beslaat en de uitgebreide bibliografie die 26 bladzijden telt vormen daar een overtuigende aanwijzing voor.

Voor de structuur van het boek heeft hij geopteerd voor een formule die eerder ook al is toegepast door A. Angela in zijn *Una giornata nell'antica Roma. Vita quotidiana, segreti e curiosità* en door P. Matyszak in zijn *24 uur in het oude Rome. Het dagelijks leven van de Romeinen*. Dit procédé komt erop neer enkele gladiatoren te volgen vanaf de vooravond voor hun optreden tot

enkele uren na het gevecht. Vandaar ook de titels van de opeenvolgende hoofdstukken: 1. *Vesper* (avond); 2. *Prima vigilia* (de eerste nachtwake); 3. *Secunda vigilia* (de tweede nachtwake); 4. *Tertia vigilia* (de derde nachtwake); 5. *Quarta vigilia* (de vierde nachtwake); 6. *Conticinium* (net voor zonsopgang); 7. *Prima lux* (de dageraad); 8. *Matutinus* (ochtend); 9. *Tempus meridianum* (tussen de middag); 10. *Tempus postmeridianum* (middag); 11. *Solis occasus* (zonsondergang); 12. *Vesper* (avond).

Ieder hoofdstuk opent met een cursief gedrukte fictieve reconstructie van wat een concrete gladiator in die tijdspanne beleeft. Zou men deze cursief gedrukte teksten na elkaar lezen, dan bekomt men een doorlopend verhaal over wat een gladiator gedurende die vierentwintig uur heeft meegemaakt. Daarop volgt dan een exposé met historische toelichting en dat vormt dan als het ware de kapstok waaraan de uiteenzettingen over de in het boek aangesneden onderwerpen worden opgehangen. Waar daar aanleiding toe bestaat gaat de auteur nader in op punten waarover in het wetenschappelijk onderzoek geen eensgezindheid is en belicht hij de uiteenlopende naar voor gebrachte standpunten en hypotheses en ook een aantal wijdverspreide misvattingen, meestal door populaire films in het leven geroepen, worden onderuit gehaald. Zo benadrukt Sidebottom dat een gladiatorengevecht geen slachtpartij was, dat gladiatoren een gerede kans maakten ook een verloren gevecht te overleven en dat vermoedelijk slechts een op de acht gladiatoren in de arena stierf. Gladiatoren vochten maar een of twee keer per jaar en waren soms niet langer dan drie jaar achtereen actief. Succesvolle gladiatoren konden heel wat geld verdienen en door de kans op financieel gewin werden sommige mannen uit vrije wil gladiator en vervoegden zo diegenen die daartoe wegens misdrijven waren veroordeeld (*ad bestias*) of als slaaf in deze branche waren tewerkgesteld. *En passant* (blz. 51-53) sneert hij ook nog naar de wijze waarop sommige wetenschappers *coûte que coûte* 'slechte' keizers (zoals Commodus) volgens een vast stramien willen rehabiliteren en wijst op de fouten van een dergelijke gestandaardiseerde rehabilitatie.

Een katern met 17 illustraties (waarvan 16 in kleur), een tekening en twee schema's die in de tekst uitvoerig worden toegelicht en geïnterpreteerd, maken de uiteenzetting aanschouwelijk.

Enkele onzorgvuldigheden: op blz. 45 gaat het niet om pretorianen maar om *praetores*; blz. 52: niet *magistrales* maar *monetales*; blz. 84: de *lex Aelia Sentia* dateert niet uit de vierde eeuw maar uit 4 n.Chr.; blz. 137: niet *tyro* maar *tiro*; blz. 154: niet *severi* maar *seviri*; blz. 164: niet *siocorum* maar *sociorum*; blz. 179: niet *Korinthen* maar *Korinthiërs*; blz. 226: niet *Miturnae* maar *Minturnae*; blz. 392: niet *quites* maar *equites*; blz. 324: ten onrechte wordt beweerd dat Plinius arts was. Passim wordt de latijnse term *aediles* vernederlandst tot *aedile* in plaats van het gebruikelijke *aediel* en de naam van befaamde arts luidt in het Nederlands *Galenus* en niet *Galen*.

Maar deze details doen uiteraard niets af van de grote en vele kwaliteiten van het boek dat iedereen met enige belangstelling voor de oudheid beslist niet ongelezen mag laten.

Robert DUTHOY